

texts with the use of adequate linguo-computer technologies, etc., since the distinguished varieties appear generalized, which internally cover various manifestations, for example, the subject of voluntariness can be qualified by its methods of expression, on the explicit / implicit basis, on the accentuation / erosion of the evaluation, on the differential scale of the voluntariness itself – as prospective, retrospective, controlled, uncontrolled, etc.

The SA study should be based on the fundamental principles of functional communicative and functional-cognitive linguistic paradigms, which are generally called communicative-cognitive linguistic paradigm, using transformational and interpretive methods, on the basis of factual material, with the definition in the relevant contexts of the significance of situational-pragmatic and communicative-semantic factors.

References

1. Britsyn, Viktor. Prahmatyka Vysloven Vidmovy v Ukrainkomu Khudozhnomu Dialohichnomu Diskursi. Chernivtsi : Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, 2018.
2. Zahnitko, Anatoliy. Slovnyk Suchasnoi Linhvistyky : Poniattia i Terminy : u 4 t. Donetsk : DonNU, 2012. 388 p.
3. Searl, John. Clasificacyia ilocucyonnych aktov. *Novoie v Zarubiezhnoi Lyngvistikie*. Moskow : Progres, 1986. P. 170–194.
4. Searl, John. Chto takoe rechevoi akt. *Novoie v Zarubiezhnoi Lyngvistikie*. Vypusk 17. Moskow : Progres, 1986. P. 151–169.

Підсекція міжкультурної лінгвістики

УДК 81' 373. 231

ПРИЗВИСЬКО ЯК ЕКСПРЕСИВНО-ОЦІННА НОМІНАТИВНА ОДИНИЦЯ

О. В. Антонюк

Загальновідомо, що серед усіх інших антропонімів прізвисько примітне тим, що воно не тільки називає людину, а й розкриває її сутність (з погляду того, хто називає), характеризує за певною (суттєвою чи несуттєвою) ознакою. Воно не просто дзеркально відображає цю ознаку, а й виражає суспільну думку, оцінку її з позицій моралі, етики і навіть естетики (В. Кравченко, Т. Денисова та ін.). Таким чином, через прізвиськову номінацію відбувається оцінка людини, виражається ставлення інших людей до носія прізвиська. Саме тому більшість прізвиськ має оцінний, емоційно-експресивний компонент (конотації). Цю особливість прізвиськ помітив ще Ф. Сумцов, який зауважив, що в них відбивається рівень моральної і громадської культурності, народна свідомість, схильність до гумору.

Серед прізвиськ мало таких, яким притаманна відносна нейтральність. Такими, до прикладу, є найменування, що вказують на професію, рід заняття людини: Бугáлтерша, Вісовщиця, Кóнюх, Лісник, Свинáр, Шахтýр та ін. Але і в них може бути закладена інформація про те, як носій ставляться до виконання своїх обов'язків (по-особливому, добре, погано тощо).

Більшість зібраних нами прізвиськ є пейоративними номінаціями. Вони виражають насмішку, глум: Дубіна, Лáпоть – темний, неосвічений; Кирпíч – тупий, нерозумний; Безкішкий – дуже худий; іронію, жарт: Кабáн – дуже худий, Два Мéтри Красотí –

високого зросту, Торпéда – швидка; М'я́сцé – дуже любить м'ясо; зневагу, осуд: Алка́ш, Алка́шка, Жлоб, Прóбка – жінка ніколи не буває тверезою.

Прізвиська з позитивною оцінкою найменованого трапляються нечасто. Вони можуть виражати доброзичливість, любов, приязне ставлення: Зáйчик, Ла́почка, Вішенька – внутрішньосімейні прізвиська дітей; Кúколка, Пíсаний – прізвиська красивих людей; Ма́ть Терéза – чуйна, добра жінка; Архіме́д – розумний, Па́н Лека́рь – чоловік лікує односельчан від усіх хвороб.

Експресивність у прізвиськах досягається різними засобами – лексичними, словотвірними, фонетичними.

Експресивність прізвиськ породжується і підтримується наявними в мові апелятивами, лексичне значення яких, з погляду носіїв мови, містить оцінку предмета, явища. Такі антропоніми збігаються з апелятивною лексикою: Балда́, Бала́ка, Бриклі́вий, Гундо́с, До́бринький, Забі́тий, Зуба́стик, Ка́рлик, Косі́й, Криві́й, Лі́сий, Лівша́, Опéцько, Пуза́ч, Рі́жий, Соплі́вий, Товсту́н, Худя́к, Шепеля́вий, Шу́стрик.

У таких прізвиськах характеристика найменованого здійснюється відповідно до норм, які встановлюють самі люди. Прізвиська виникають на основі протиставлення “нормативність – ненормативність” і підкреслюють, а іноді навіть і перебільшують якості носія найменування, представлені як відхилення від норми (В. Кравченко). Мотивувальними ознаками для утворення таких прізвиськ найперше стають ті ознаки людини, які легко помічають інші, зокрема: зовнішні (фізичні) ознаки: Бі́льма́к, Двоголо́вий, Дрі́бний; внутрішні (психічні) риси: Ді́кий, Овча́рка.

Експресивно-оцінними є прізвиська з метонімічною, образною основою. Метафоричні ж антропоніми виникають на базі асоціацій за подібністю (схожістю) від назв об'єктів дійсності і самим фактом свого існування свідчать про тісний зв'язок між онімами й апелятивами (В. Кравченко). Пор.: соловей – птах, що гарно співає → Солове́й – чоловік з гарним голосом, любить співати.

Традиційними метафоричними прізвиськами є ті, що утворились за семантичною моделлю тварина → людина. У цих назвах можуть відобразитись спільні для тварини й людини якісні ознаки: баран (конотативний компонент ‘упертий’) → Ба́ран – уперта людина; вовк (конотативний компонент ‘злий’) → Во́вк – злий, агресивний чоловік; кінь (конотативний компонент ‘терплячий’) → Ки́нь – терплячий чоловік; лисиця (конотативний компонент ‘хитрий’) → Лиси́ця – хитра, улеслива людина. Немало прізвиськ відображають схожість за зовнішніми ознаками: Блоха́ – мала на зріст жінка; Буга́й – великий і сильний чоловік; Таракáн – має довгі, як у таргана, вуса. Трапляються і прізвиська, у яких відображені асоціації з тваринами одночасно за зовнішніми і внутрішніми ознаками, наприклад: Воро́на – чорнява і дуже незібрана жінка (все щось губить); Кро́ль – має великі передні зуби, боягуз.

Менше прізвиськ, у яких реалізовано семантичні моделі рослина → людина, предмет → людина, їжа → людина, одяг → людина та ін. Наприклад: Пампу́шка – повна, опецькувата жінка; Та́нк – упертий, наполегливий; Ре́йка – дуже висока й худа жінка.

Конотативність прізвиськ зумовлюється і словотворенням. Сучасні дослідники розглядають словотвірні ономастичні конотації як суму конотативних компонентів твірної основи і твірного форманта. Як зауважує Л. Буштян, у результаті такої взаємодії виникають нові смислові й емоційні відтінки прізвиська. Шляхом усічення імені або прізвища виникають скорочені антропонімні форми, які не мають відповідників у лексичному складі мови: Бо́ча (Бочаров), Ла́рьо (Лаврентій). У формуванні конотативності таких прізвиськ визначальним постає не зміст імені, а його зовнішнє оформлення: уживання гіпокористичних форм замість повних, використання незвичного звучання. Звичайно ці прізвиська виражають позитивне ставлення до найменованого з відтінком фамільярності, наприклад: Афóня (Афоненко), Бúба (Бубенко), Гу́ня (Гуненко), Де́ня (Денисюк), Зе́ля (Зеленський), Ко́тя (Костенко), Мо́ся (Мосяченко), Ні́к (Ніколайчук), Неми́р (Немировський), Си́дя (Сидельников), Те́ля (Тетятник), Ше́па (Шепітько), Ши́ма

(Шимковський) та ін. У випадках скорочення імені або прізвища аж до слова можуть виникати негативні асоціації; тоді прізвисько набуває негативних конотацій і виражає відповідне ставлення, наприклад: З'яець (Зайченко), Пуп (Пупков), Рог'ач (Рогаченко), С'ало (Сальников), Сич (Сичов), Х'аря (Харченко), Ящ'ір (Ящеровський).

Виникнення прізвиськ може відбуватися усиченням основи імені чи прізвища з додаванням суфіксів, наприклад: К'ущик (Кушин), Наст'ель (Настя), Сав'уня (Савченко). Причому суфікси конотують різні емоційно-сміслові відтінки. Так, суфікси -ок, -юх (а) у прізвиськах Валь'ок (Валько), Ван'юха (Іваненко) указують на фамільярне ставлення до носія прізвиська; суфікс -ик (-ік) у прізвиську Сь'омік – іронічне ставлення у зв'язку з малим зростом носія, а в прізвиську П'єцик (Петровський) – нешанобливе ставлення до людини. У прізвиську Р'ібочка суфікс -очк (а) конотує тепле ставлення до носія.

Трапляються прізвиська, у яких конотативність досягається складанням основ: Шльопног'а, Длінноног'ий; фонетичними засобами, зокрема переміщенням наголосу, звуковими видозмінами слова: Нікіт'а, П'ета (Петя), С'яся (Саша), С'юра (Шура) та ін.

Отже, у цих студіях ми торкнулися тільки одного аспекту дослідження прізвиськ. Але їх вивчення є актуальним і перспективним, оскільки статус прізвиськ не закріплений юридично, репертуар не задається списком, натомість вони вільно створюються на базі лексичного складу рідної мови й зберігають свою постійну різноманітність; у них містяться відомості про історію народу, його матеріальну й духовну культуру, особливості побуту й соціального життя; це жива народна традиція іменування людини, що збереглася від найдавніших часів.

Література

1. Буштян Л. М. Словообразовательная основа ономастической коннотации. Актуальные вопросы русской ономастики : сб. науч. тр. / Мин-во высш. и сред. спец. образования УССР. Учеб.-метод. кабинет по высш. образованию; Одес. гос. ун-т им. И. И. Мечникова / отв. ред. Ю. А. Карпенко. Київ : УМК ВО, 1988. С. 22–29.
2. Денисова Т. Т. Прозвища как вид антропонимов в современной речевой коммуникации (на материале прозвищ Шумячского и Ершичского районов Смоленской области) : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 "Русский язык". Смоленск, 2007. 22 с.
3. Кравченко В. А. Антропонимия приазовских греков : монография. Мариуполь, 2004. 232 с.
4. Сумцов Н. Ф. Уличные клички. Киевская старина. 1889. Т. 24. Февраль.

УДК 81'373.2

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК СКЛАДОВОЇ ЗАГАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

О. П. Жаровська

Формування інформаційної культури студентів закладів вищої освіти набуває актуальності у зв'язку з процесами інформатизації системи вищої освіти, котра орієнтована на європейський освітній простір. Підготовка висококваліфікованих фахівців для усіх галузей суспільства включає не лише опанування професійними компетентностями, але й володіння інформаційною культурою. Тому зростає роль освіти, яка є основою соціального, економічного та духовного розвитку сучасного фахівця, оскільки інформаційна культура є складовою загальної культури.